

INNOVATİV DİL ÖYRƏNMƏDƏ MOBİL TEXNOLOGİYALARIN TƏTBİQİ

Son zamanlar kompüter proqram təminatı vasitəsilə dil öyrənmə ən aktual vasitələrdəndir. Texnologiya təhsildə məqsədə çatmaq üçün sadəcə bir vasitədir. Kompüter texnologiyalarının öyrənməni fərqli üsullarla dəstəkləməyə qadir olduğu hələ də mübahisəli məsələ olaraq qalır.

“Multimedia vasitəsilə söz ehtiyatının öyrənilməsi və artırılması müasir dövrdə ən uyğun vasitədir. O, mətn, rəng, qrafik təsvir, animasiya, audio, səs və tam hərəkətli videonun tək proqramda cəmləşdiyini bildirir və bu da tələbələrin dili anlamalarına faydalı olur” (1, s.117).

Üçüncü Sənaye İnqilabi kimi tanınan Rəqəmsal İnqilab kommunikasiya texnologiyalarının gətirdiyi köklü dəyişikliklərə aid olub bu günə qədər davam edir (2).

Son texnologiyalarıqtisadi bazarda geniş şəkildə istifadə olunan masaüstü kompüterlər, noutbuklar, ipədlər, planşetlər, macbook-ların inkişafı ilə nəticələndi. Bu qurğular öyrənməyə böyük töhfə verərək elektron öyrənmə (e-learning) üçün yol açdı. Kompüterlər, planşetlər tələbə və müəllimlərə veb-saytlara, Microsoft Word, PowerPoint, Excel, PDF faylları və şəkillər kimi digər proqramlara daxil olmaq, öz fikirlərini ifadə etməyə kömək etdi(3).

Müasir dövrdə texnologiya həyatımızın hər bir sahəsinə, o cümlədən təhsil sahəsinə elə daxil olmuşdur ki, o, mürəkkəb tapşırıqları tez və səmərəli şəkildə yerinə yetirməyə xidmət edir.

Texnologiya təhsil vasitəsi olsa da, problemləri özü həll edə bilməz. Təhsil texnologiyasının faydalılığı onunla davranmaqdan və tələbələrinin ehtiyaclarını ödəmək üçün ondanistifadə etmələrindən asılıdır.

Rəqəmsal öyrənmə vasitələrindən düzgün istifadə tələbənin fəallığını artırır, müəllimlərə dərslər planlarını təkmilləşdirməyə kömək edə və fərdiləşdirilmiş öyrənməyə imkan verə bilər. Bu, həm də tələbələrin tənqidi düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edir.

Virtual otaqlar, videolar, müxtəlif texnoloji alətlər nəinki dərsləri daha maraqlı edə bilər, həm də əməkdaşlığa və intellektual marağı gücləndirən daha inklüziv təcrübələri inkişaf etdirə bilər.

Texnologiya müxtəlif elementlərdən, o cümlədən istifadə olunan texnologiyanın növündən və istifadə olunduğu kontekstdən asılı olaraq tələbələrin tənqidi düşüncə bacarıqlarına təsir göstərir.

Çoxsaylı tədqiqatlar göstərir ki, tədris texnologiyasının tətbiqi tələbənin ümumi motivasiyasını və öyrənmədə iştirakını yaxşılaşdırır. Daha dəqiq desək, texnologiya tələbələri davranış, emosional və idrak baxımından cəlb edir. Texnologiyanın dərstdə və ya dərstdən sonra istifadə olunmasından asılı olmayaraq, tələbələrin təlimatçılarla ünsiyyət qurmaq, həmyaşıdları ilə əməkdaşlıq etmək və təlim prosesində iştirak etmək üçün daha çox imkanları olur.

Veb-konfrans proqram təminatı, bloqlar, vikilər, sosial şəbəkə saytları və rəqəmsal oyunlar tələbələrin əlaqəsini və ünsiyyətini yaxşılaşdırdığı sübut edilmiş texnologiyanın xüsusi nümunələridir.

Elmin və texnologiyanın durmadan, sürətli inkişafı tədris metodlarını dəyişir və ənənəvi tədris metodlarından fərqli texnologiyalar təklif edir. Müasir dövrdə ML, TELL, CALL və MALL kimi innovativ dil öyrənməyə yönəlmiş metodların tədris prosesinə implementasiyasıtədrisin keyfiyyətini artırır. Bu məqalədə adları çəkilən innovativ texnologiyalar vasitəsilə virtual məkanda dil bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi perspektivlərindən danışacağıq.

İlk növbədə bu terminlərin və ixtisarların ifadə etdiyi mənaya aydınlıq gətirək: ML (mobile learning)-mobil öyrənmə, TELL (technology-enhanced language learning) - texnologiya ilə təkmilləşdirilmiş dil öyrənmə, CALL (computer-assisted language learning)-kompüter dəstəklili dil öyrənmə və MALL (mobile-assisted language learning) - mobil dəstəklili dil öyrənmə.Qeyd etdiyimiz ixtisarlar dünyada o qədər geniş yayılıb ki, artıq onlar bütün dillərin leksikonuna daxil olub. Buna görə də məqalədə adı çəkilən ixtisarların hər dəfə açılışını yazmağı məqsədəuyğun hesab etmədik.

Mobil cihazların üstünlükləri ölçü və çəkinin az olması, müxtəlif yerlərə asanlıqla aparılabilməsi, sosial interaktivlik, yəni məlumat mübadiləsinə və öyrənmələr arasında əməkdaşlığı asanlaşdırması, fərdiləşdirir.

Müasir dövrdə müxtəlif texnoloji yeniliklər təhsilin keyfiyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verməkdədir. Mobil texnologiyalar sürətlə yeni istifadəçiləri cəlb edir, artan tələbatı təmin edir. Onlar dünyanın əksər yerlərində fərdlər üçün çox əlçatan olduqlarından, bu, həm formal, həm də qeyri-formal kontekstdə öyrənmənin asanlaşdırılmasında böyük rol oynayır. Mobil Öyrənmə (ML) müxtəlif akademik müəssisələrdə təhsil işçilərinin diqqətini cəlb etmiş texnologiyadır və onun istifadəsini təşviq etmək dil öyrənmələrə dəstək olmaq məqsədi daşıyır (4,s.51).

Mobil cihazlar üçün görmə kəskinliyi və kiçik klaviaturalar üçün əl çevikliyi kimi problemlərə giriş və toxunma ekranları da diqqət çəkən məsələlərdir. Buna görə də, əgər dil müəllimləri tələbələrin dil bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün mobil təlimdən istifadə etməyi planlaşdırırlarsa, metodun üstünlüklərini və məhdudiyyətlərini görmək daha yaxşıdır. Bundan əlavə, onlar mobil əsaslı təhsilin xüsusiyyətləri ilə özlərini tanış etməlidirlər. Onlar həmçinin öyrətməyi planlaşdırdıqları dil məzmununun yanaşmaya (mobil əsaslı öyrənmə) uyğun olub-olmadığını yoxlamalıdırlar. Hətta, tələbələrin mobil telefonunun xarakterini və tələb olunan tətbiqlərlə uyğunluğunu yoxlamaq da vacibdir.

⁵⁶ Azərbaycan Dillər Universiteti, müəllim

TELL-dən istifadə çoxşaxəli proses olub texnoloji cihazlardan - kompüter, planşet və ya mobil telefonların istifadəsini nəzərdə tutur. Auditoriyalarda bu texnologiyadan istifadə artıq uzun müddətdir ki, istifadə olunur. Lakin pandemiya dövründə onlayn tədris prosesində bu vasitələrdən istifadə ön plana keçdi və müşahidələr göstərdi ki, dil dərslərində texnologiyadan istifadə çoxölçülülük proses olub öyrənmə prosesinin bütün aspektlərini əhatə edir. Tədris prosesində bu cihazlardan istifadə sadə, əlçatan və rahatdır; hətta dərs prosesində naməlum sözlərin mənasına elektron lüğətlərdən baxmaq, anı mesajlaşma, multimediyadan istifadə, müəllimin və ya tələbələrin səsini yazmaq və ona qulaq asmaq kimi tətbiqlərdən istifadə mobilliyi artırır. Eyni zamanda, texnoloji cihazlardan istifadə edərək xəbər saytlarını oxumaq, fikir bildirmək, xəbərləri oxuyarkən eyni anda musiqi dinləmək də mümkündür.

TELL dillərin tədrisini və öyrənilməsini təkmilləşdirmək üçün aparat, proqram təminatı və internet daxil olmaqla kompüter texnologiyasından istifadədir. Bu, tələbələrə ingilis dilinin öyrənilməsinin təkmilləşdirilməsi üçün mövcud olan bütün texnologiyalardan, onlayn lüğətlərdən, söhbət etmək və dünyada baş verən müxtəlif hadisələrə baxmaq imkanı verir.

TELL mühitində dil öyrənmənin bəzi üstünlükləri var. Bu üstünlüklər aşağıdakılardır:

–daha çox ənənəvi tədris metodlarından fəal və çevik dil öyrənməni təşviq edir;

–bu tətbiqlərdən dərslərlə birlikdə istifadə olunur və bu da öyrənmə təcrübəsini dərinləşdirməyə kömək edir;

–mərkəzli yanaşma təmin olunur, motivasiya artırılır, tələbələr arasında öyrənməyə münasibət inkişaf etdirilir.

Kompüter Dəstəklili Dil Öyrənmə (CALL) 1997-ci ildə Levy tərəfindən və virtual dil siniflərində texnoloji vasitələrdən istifadəni təşviq etmək üçün yaradılmışdır.

XX əsrin 70 və 80-ci illərində mikrokompüterlər -yeni texnoloji paradigmalardan genişlənməsi ilə-tədris və virtual öyrənmə mühitləri kimi CALL dil təhsilində trendə çevrilmişdir. O, dil öyrənmələri üçün bəzi texnologiyalar və veb-resurslar təklif edir. Bunlara misal olaraq bloqlar və vikiləri, podkastlar, multimedia vasitələri, sosial media və sosial şəbəkələri göstərmək olar. O, tələbələrə passiv məlumat alıcılarından fəal iştirakçıya çevirmək potensialına malik olan ən son və geniş yayılmış texnologiyadır.

TELL kimi CALL da pul sərmayəsi və vaxt, yaxşı dizayn edilmiş veb-saytlar və internet əlaqəsi tələb edir. Bununla belə, CALL nəzərə qarşıcaq üstünlüklərə malikdir:

– dil öyrənməyə kömək edir və onu asanlaşdırır;

– öyrənməni səmərəli, fərdiləşdirilmiş və həvəsləndirici prosesə çevirir;

– sərbəst/asan giriş, muxtariyyət və rahatlığa zəmanət verir;

– tələbələrin qabiliyyətlərinə, üstünlüklərinə, idrak və öyrənmə üsullarına uyğunlaşdırılmış, tələbə mərkəzli təlim prosesini təşviq edir;

– tələbələrlə orijinal ünsiyyəti təmin edir və onları dərstdən kənar yerlərdə də istifadə etməyə həvəsləndirir.

Xarici dilin öyrənilməsində və tədrisində artıq xeyli müddətdir ki, iştirak edən Mobil dəstəklili dil öyrənmə (MALL) illər öncə SMS mətn mesajı şəklində istifadə olunurdu. O, zaman baxımından dil öyrənmə mənasının ideal həlli hesab edilə bilər. MALL hər iki mobil öyrənmənin birləşməsidir, adətən ona m-learning kimi istinad edilir və bina görə də MALL-ı CALL-ın alt kateqoriyası hesab edilir.

MALL e-Learning-in növbəti nəsli kimi meydana çıxdı. Bunun bir səbəbi dünyada mobil cihazların yüksək əlçatanlığı ilə bağlıdır. Smartfonların və planşetlərin ekran ölçüsünün və toxunma interfeysinin daha kiçik olması da daha konsentrasiyalı öyrənməyə gətirib çıxarır.

MALL tələbələrə xarici dil bacarıqlarını təkmilləşdirməyə həvəsləndirir, çünki o, onlara zəngin, qeyri-rəsmi, kontekstual və hər yerdə mövcud olan öyrənmə mühiti təklif edir. Mobil təhsil texnologiyaları xarici dil öyrənmə təhsilini artırmaq üçün effektiv üsul kimi dünyada sürətlə populyarlıq qazanır. M-learning öyrənmələri həvəsləndirir, çünki o, öyrənmələrə öz vaxtını, mühitini və sürətini idarə etmək üçün zəngin, qeyri-rəsmi, kontekstual və hər yerdə mövcud olan öyrənmə mühiti təklif edir. Dil öyrənmə məqsədləri üçün mobil texnologiyalardan istifadə digər üsullarla müqayisədə çoxsaylı üstünlüklərə malikdir, məsələn, səsiz-hesabsız ingilis dilində xəbər proqramları, dil öyrənmə proqramları, podkastlar və asanlıqla əldə edilə bilən, pulsuz və ya münasib qiymətə malik videolar. Veb 2.0 alətlərindən və mobil hesablama texnologiyalarından istifadə edən veb-əsaslı resurslar birgə öyrənmə fəaliyyətlərini təşviq etmək üçün asanlıqla inteqrasiya oluna bilər(5).

Deyilənlərdən belə nəticə çıxır ki, TELL və CALL kimi, mobil telefondan istifadə həm dil öyrənmələrə, həm də müəllimlərə böyük imkanlar təqdim edir.

Beləliklə, texnologiyadan istifadə tələbələrə və müəllimlərə praktiki və asanlıqla əldə edilə bilən tədris və təlim mühiti yaratmağa kömək etməklə, interaktivliyin və sinifdə fəallığın artmasını təmin edir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Khodaparast F. On The Effect of Online/Offline Approaches on Vocabulary Achievement. Department of English, Khorasane Razavi Science and Research Branch, Islamic Azad University, Neyshabur, Iran s.273.
2. <https://www.linkedin.com/pulse/role-digital-technology-distant-learning-present-era-priyankar>.
3. Patil V. Technologies used in E-learning. 2014. Vol.-I, ISSUE-II, pp.280-285.
4. Bachore M.M. Language Learning through Mobile Technologies: An Opportunity for Language Learners and Teachers. Journal of Education and Practice. (Online) Vol.6, No.31, 2015, Ethiopia, pp.50.
5. <https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/how-technology-is-shaping-learning-in-higher-education>.

Xülasə

Rəqəmsal dövrümüzdə xarici dillərin öyrədilməsində mobil texnologiyaların istifadəsi öz çevikliyi və əlçatanlığı ilə mühüm rol oynayır. Şübhəsiz, texnologiya təhsildə məqsədə çatmaq üçün sadəcə bir vasitədir. Elmin və texnologiyanın durmadan, sürətli inkişafı tədris metodlarını dəyişir və ənənəvi tədris metodlarından fərqli texnologiyalar təklif edir. Müasir dövrdə ML, TELL, CALL və MALL kimi innovativ dil öyrənmə metodlarının tədrisin keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, virtual məkanda dil bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində də əhəmiyyətli rol oynayır.

Məqalədə adı çəkilən metodlar araşdırılır və onların dilin öyrənilməsindəki rolu ön plana çəkilir.

Açar sözlər: mobil öyrənmə, texnologiya ilə təkmilləşdirilmiş dil öyrənmə, kompüter dəstəklili dil öyrənmə və mobil dəstəklili dil öyrənmə.

ПРИМЕНЕНИЕ МОБИЛЬНОЙ ТЕХНОЛОГИИ В ИННОВАЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКАМ

Резюме

В цифровую эпоху использование мобильных технологий в обучении иностранным языкам играет решающую роль благодаря своей гибкости и доступности. Конечно, технологии — это всего лишь средство для улучшения образования. Постоянное и быстрое развитие науки и техники меняет методы обучения и предлагает технологии, отличные от традиционных методов обучения. В наше время инновационные методы изучения языка, такие как ML, TELL, CALL и MALL, играют важную роль в повышении качества обучения и развитии языковых навыков в виртуальном пространстве.

В статье рассматриваются указанные методы и подчеркивается их роль в изучении языка.

Ключевые слова: мобильное обучение, изучение языков с помощью технологий, изучение языков с помощью компьютеров, изучение языков с помощью мобильных устройств.

APPLICATION OF TECHNOLOGIES IN MOBILE INNOVATIVE LANGUAGE LEARNING

Summary

In the digital era, the use of mobile technologies in teaching foreign languages plays a crucial role with its flexibility and accessibility. Of course, technology is just a means to enhance the education. The constant and rapid development of science and technology is changing teaching methods and offers different technologies than traditional teaching methods. In modern times, innovative language learning methods such as ML, TELL, CALL and MALL play an important role in improving the quality of teaching and developing language skills in the virtual space.

The article examines the mentioned methods and highlights their role in language learning.

Key words: mobile learning, technology-enhanced language learning, computer-assisted language learning, mobile-assisted language learning

Rəyçi: ped.ü.f.dok., dos. Ə.Ş.Şirəliyev
Ped.ü.f.dok., dos.G.Şirəliyeva